

Singularitäten

John Banville

Singulariteiten

Vertaald door Arie Storm

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2023

Dit boek werd gepubliceerd met steun van Literature Ireland.

Oorspronkelijke titel *The Singularities*
Oorspronkelijke uitgever Alfred A. Knopf, Verenigde Staten
Copyright © 2022 John Banville
All rights reserved
Copyright vertaling © 2023 Arie Storm / Em. Querido's
Uitgeverij BV, Weteringschans 259 1017 XJ Amsterdam

Omslag J. Tapperwijn
Omslagbeeld Harry Brioche/John Gall
Foto auteur Douglas Banville

ISBN 978 90 214 7043 6 / NUR 302
www.querido.nl

In memoriam

Janet Elizabeth Dunham Banville

1944-2021

Singulariteit (v.) het feit of de toestand van singulier zijn; eigenaardigheid; individualiteit; iets vreemds; eenheid; iets merkwaardigs of opmerkelijks; een punt in de ruimtetijd waar materie wordt samengeperst tot een oneindig grote dichtheid.

The Chambers Dictionary

I

Ja, hij had zijn straf uitgezeten, maar wilde dat zeggen dat hij er nu verder het zwijgen toe moest doen? Nee, inderdaad, met de beste wil van de wereld niet. Hier is hij, in de kille schittering van een waaierige aprilochtend, op weg in de wereld, min of meer als een vrij man. Hoe kwam hij aan die chique kleren? Er moest iemand zijn die voor hem zorgde, iemand die het iets kon schelen. Getuige de een tikkeltje ouderwetse maar elegante kameelharen overjas, waarvan de ceintuur niet vastgegespt maar nonchalant in een knoop was gelegd, het handgemaakte tweed jasje met dubbele split op de rug, de glanzende gaatjesschoenen, het sprankje goud van zijn manchetknopen. Let in het bijzonder op de hogehoed als een kroon van donkerbruin vilt, zo nieuw als de dag, met een zwierig opstaande rand boven zijn linkeroog. Soepel draagt hij bij het handvat een bruinleren tas, versleten en beschadigd, maar op een bepaalde manier helemaal goed. O ja, op-en-top een heer. Zijn bijnaam was de Landheer, een van zijn bijnamen binnen. Een gelikte bijnaam! Zoals hij in de lik werd genoemd! Er zijn alleen nog woorden om het duister mee op afstand te houden. Want zijn heldere ochtendkrieken is mijn nevelige schemering.

Wie is hier aan het woord? Ik, een kleine god; de grote goden zijn met de noorderzon vertrokken.

De facto heeft hij besloten zijn naam te veranderen. Wei-

nigen zullen zich door die truc om de tuin laten leiden, dus waarom nam hij die moeite? Maar zijn doel, begrijpt u, is niets minder dan een volledige metamorfose, en in die onderneming was er geen drastischer stap die hij kon zetten dan om als het ware het stempel van de fabrikant uit te wissen en door iets te vervangen wat hijzelf had bedacht. Het idee van een aangenomen identiteit vond hij opwindend, de arme sukkel; alsof een nieuwe naam zijn oude zonden kon verbergen. Hoe dan ook, in zijn cel had hij in kleermakerszit op zijn smalle bed met potlood en papier, als een achterlijke schooljongen die op zijn huiswerk zwoegt, de kraag scheef en met kippenvel, geprobeerd een geloofwaardig anagram te maken van wat hij al als zijn oude naam beschouwde; maar er waren te veel medeklinkers en niet genoeg klinkers, en hij was toch al niet goed in dat soort woordspellen, en dus gaf hij het gefrustreerd en geïrriteerd op, en zocht in plaats daarvan naar een naam die al kant-en-klaar was. Er was een verbazingwekkend ruime keuze, van John Smith tot Rudolf van Ruritanië. Uiteindelijk stuitte hij niettemin precies op wat hij zocht.

Het eenvoudige genot vrij te zijn, of op vrije voeten, wordt getemperd door een vleugje teleurstelling. Zijn vrijlating had hij zich voorgesteld als in de goedkope glamour van de gangsterfilms uit zijn jeugd. Er zou een grote houten poort zijn waarin een veel kleinere poort naar binnen toe zou opengaan en hij zou in een flanellen pak met een jasje met een dubbele rij knopen en een brede das kwiek naar buiten stappen, met zijn schamele bezittingen in een pakket van bruin papier onder zijn arm en een strakke, koele glimlach gekerfd in één hoek van zijn mond, en dan zou hij over een niemandsland van kasseien en overhangende schaduwen naar een op hem wachtende flitsende auto lopen, met een op een tandenstoker kauwende mis-

dadiger achter het stuur, en lui liggend op de grote achterbank een platinablonde vrouw in een witte bontjas en kousen met naden, terwijl ze schaamteloos een sigaret rookt. Of zoiets, als je toch al kon zeggen dat iets op iets anders lijkt; het brahmanisme trekt, zoals we weten, zelfs zelfidentiteit in twijfel. Maar welke mogelijkheden voor schilderachtig drama er op die dag ook lagen, ze gingen in rook op door het feit dat het proces om vrijgelaten te worden al heimelijk in gang was gezet lang voordat ze de grendels openschoven en de celdeur openzwaaiden en zichzelf op een veilige afstand terugtrokken, zwepen en geweren gereed – ik overdrijf natuurlijk. Wat ik bedoel is dat er enkele jaren eerder van hogerhand een richtlijn was afgegeven dat hij af en toe naar buiten mocht, tijdens weekends en op sommige feestdagen, in stilte, en op voorwaarde dat er verder geen gewoonte van werd gemaakt. Veeleisende uitstapjes bleken dat te zijn, hij was beter af geweest als hij veilig binnen was gebleven. Daarna werd hij overgeplaatst van Anvil Hill, waar een zeer streng regime werd gehandhaafd, naar de bosachtige streek van Hirnea House, een plek met een ontspannen beleid die met een oxymoron een ‘open gevangenis’ werd genoemd. Daar was hij niet gelukkig geweest; hij had de voorkeur gegeven aan het goeie ouwe Anvil, waar hij in een ruim maar afgezonderd blok zo’n twintig jaar van een hem opgelegde levenslange straf had uitgezeten, tevreden met zijn maten, zijn porseleinen borden, reddingsboeien voor een man als hij.

U begrijpt, het woord ‘tevreden’ wordt hier in een relatieve betekenis gebruikt; achter slot en grendel is achter slot en grendel, hoe prettig de faciliteiten ook zijn.

Hoe dan ook, zij, wij, het collectieve wij, hebben hem eindelijk vrijgelaten, en daar gaat hij, kwiek over het grindpad lopend naar waar de huurauto op hem staat te

wachten, een groot, zwart, laag en ouderwets model dat op benzine loopt – je ziet ze tegenwoordig niet veel meer op de weg –, met een voorkant die stomp is als de snuit van een Indische zeeke, en met gedeukte verchromde wioldoppen waarin de omringende bossen gewelfd worden weerspiegeld. Want we zijn hier in landelijk gebied, tussen lage, met schapen bestrooide heuvels die ze hier brutaal genoeg bergen noemen, en hij geniet van de vogelzang en de wind, van oudsher de symbolen van de vrijheid. Hirnea House, een afgelegen victoriaanse stapel van rode bakstenen met veel schoorstenen, had nauwelijks aanvoeld als de nor, deels door het feit dat het tot voor kort geen echte gevangenis was maar een ver weg gelegen plek voor gewone krankzinnigen.

De ingehuurde chauffeur, een magere oude man met de geelachtige bleekheid van een roker, houdt hem nauwlettend in de gaten als hij nadert; de kerel weet heel goed wie hij is, want de auto is op zijn naam besteld – dat wil zeggen, zijn vroegere naam –, die zelfs nu nog flarden beruchteid oproept.

Namen, namen. We zouden hem Barabbas kunnen noemen. Maar in dat geval, wie zijn ze dan boven op de Schedelplaats aan het kruisigen?

Hij trekt het achterportier open, slingert zijn tas naar binnen, klautert erachteraan en laat zich grommend in elkaar zakken op de versleten en glanzende bank. Moet wat gewicht kwijtraken. Geen begroeting nodig, van beide kanten. Natuurlijk ook geen excuses omdat hij te laat is. Rijden, beste man. Muffe geuren van verschaalde sigarettenrook, smerig zweet, vetzig leer, waaraan hij naar hij aanneemt de vermoeide en grijzige stank van zichzelf toevoegt. De goede man bekijkt hem nauwlettend in de achteruitkijkspiegel.

'Pico bello,' raspt hij.

En ik, waar ben ik? Op mijn gemak neergestreken tussen de schoorstenen, zoals mijn gewoonte is, genietend van mijn allesomvattende uitzicht. We hebben elkaar al ontmoet, tijdens een van de pauzes in mijn weifelende oneindigheid. Hallo, ja, daar ben ik weer! Zie hoe mijn gevleugelde helm glimt in het ochtendlicht.

Hij heeft een vriend, Billy, een voormalige celgenoot uit de tijd in Anvil. Meer een soort maat, als het erop aankomt, om eerlijk te zijn, want in de dorheid van die eenzaamheid moet het vleselijke vuur gevoed worden met wat voor brandstof er ook voorhanden is. Maar geen woord meer daarover: de tijd heeft allang de smeulende resten van een dergelijk *feu follet* geblust. Lieve Billy noemt zichzelf nu William. Ging legaal en begon een bedrijfje, was altijd al dol op auto's:

Hipwell Verhuurbedrijf
Wm. Hipwell, esq. – Prop.
Automobielen voor wie gereden wil worden

En we moeten een auto hebben: plekken om naartoe te gaan, bezoekjes die moeten worden afgelegd. Zijn vriend Wm. zien we zo.

Maar het blijkt dat zijn vriend het niet heeft aangedurfd, en hij wordt niet persoonlijk begroet door de eigenaar maar door zijn assistente. Dit is beslist een dartel ogende jongedame met een ringetje in haar neus – de mode, merkt hij op, is gedurende de lange periode van zijn opsluiting nogal wild geworden – die hem vanachter haar metalen bureau een schattende blik toewerpt en met een dikke grijze tong behendig een prop kauwgom in de holte van haar linker-

wang schuift ter voorbereiding op het beantwoorden van zijn beleefd uitgesproken vraag. Nee, zegt ze, de baas is weggeroepen voor zaken. Dit is duidelijk een leugen, maar die brengt ze met zo'n onbeschaamd aplomb dat het geen aanstoot geeft. Ze werpt een behoedzame blik op zijn Dr. Crippentas, die naast zijn voet op de grond staat en die er zo onschuldig mogelijk probeert uit te zien.

Er staat een auto voor hem klaar, zegt ze, 'en hier is uw rijbewijs, hoewel die foto helemaal niet op u lijkt, meneer Mordaunt'. Hij is tevreden en beloont haar met een van zijn zeldzame en slechts licht onheilspellende glimlachjes: dit is de eerste keer dat hij zijn nieuwe naam heeft gehoord, of in elk geval het tweede deel ervan, hardop uitgesproken, en het bevalt hem. Het heeft een passende lugubere klank. Ik denk niet aan dood en afschrikking, helemaal niet, niets wat zo blufferig ergens op zinspeelt. Wat ik voor me zie is, laat ik zeggen, een groot, log, door motten aangevreten beest, een eland of een hert – is er een verschil? – met een grote kop en weinig heup, voorbestemd om op een plaquette aan de muur in de hal van een barok en statig jachthuis ver, ver weg in een of ander vergeten woud te eindigen in, in, o, in ik-weet-niet-waar. Je begrijpt wat ik bedoel.

Voordat hij het rijbewijs in zijn zak stopt kan hij het niet laten even naar de pasfoto te kijken. Tsss! Wanneer, waar was die genomen? Hij kan het zich niet herinneren. Het meisje heeft het mis, de foto lijkt op hem. Het is waar, de fysieke gelijkenis is slecht, maar de camera heeft op zijn genadeloze wijze iets essentieels van hem gevangen, hoe hij dreigend zijn kin heft, de vuile uitdrukking van zijn blik. We hebben het hier over een innerlijke essentie, want de buitenkant van de man is nog altijd knap, op een krachtige manier, met stoere kaken, hoewel hij nu, in de

lente van zijn zevende decennium, zichtbaar grover is geworden.

Het kantoor is krap en op een knusse manier rommelig, net zoals Billy's kant van hun cel vroeger was. Hoewel het vele jaren geleden is dat ze samen waren, denkt hij dat hij in de lucht een vleugje kan waarnemen van de geur van zijn eens zo vertrouwde gevangenismaatje, een geur die op raadselachtige wijze doet denken aan het zoute parfum van de zonverbrande zomers van zijn jeugd.

Natuurlijk wordt hem uitgelegd dat Billy – ik bedoel, *eh!* meneer Hipwell, zoals de juffrouw met de neusring zegt dat het moet zijn, hem tegelijkertijd ferm corrigerend en op haar lip bijtend om niet te lachen – dat hij ervoor had moeten kiezen afwezig te zijn in plaats van hier te zijn om hem te begroeten op de eerste dag van zijn vrijheid. Hij voelt een onheilspellende koude rilling. Wordt dit zoals het zal gaan? Al een kwarteeuw was hij zo goed als weg uit de wereld, en velen die hij eens kende zijn er niet meer, en het zou snel met hem afgelopen zijn als hij zo kortaf zou worden afgewezen door de weinigen van zijn vroegere kring die zijn overgebleven, hoe losjes die contacten ook waren geweest. Wat hij zich niet realiseert, is dat het statische universum waarin hij is gestapt, waar eigenlijk geen verleden, heden of toekomst is, alleen een soepel soort tijdloze non-tijd, voorzien is van een geheel nieuwe cast van personages met wie hij zich moet zien te vermaken. O, ja, u kunt u in uw handen wrijven van de smaakvolle en minder smaakvolle pret die ons te wachten staat. U zult het wel zien.

De auto die Billy voor hem heeft uitgezocht is een Sprite, een kittig klein ding in een pittige rode kleur, met kuipstoeltjes bekleed met zwart synthetisch spul zo zacht als een babyhuidje en zo nieuw dat het nog plakkerig aan-

voelt, waarvan het kleverige oppervlak een klein extatisch piepgeluid laat horen als hij zijn in tweed gehulde achterste eroverheen schuift. Voorafgegaan door een zacht metaalachtig gerinkel verschijnt de beringde jonge vrouw naast hem, haar vaalgele en met haarlak bespoten kapsel trilt in de stevige bries. 'Hier is het sleuteltje,' zegt ze, en ze overhandigt die bungelend aan een ring die niet veel groter is dan die in haar neus, 'de tank is vol, en knal nergens tegenop, want dan vermoordt meneer Hipwell u, en mij ook.'

Weer dat gemeneer, en opnieuw die slecht onderdrukte, brutale grijns; hij vraagt zich af of dit geurige roze varkentje de baas begunstigt met haar gunsten. Hij hoopt van wel. Vanbinnen verlangde Billy naar vrouwelijk gezelschap; hij was altijd flexibel geweest, hoewel hij de voorkeur gaf aan de kippetjes boven de jongens, waar hij altijd nogal een punt van maakte. 'Het is soms net als kiespijn,' zei hij dan terwijl hij weemoedig naar een zachte harem leek te staren waartoe hij tijdelijk geen toegang had omdat die achter mistig vergulden poorten voor hem was geblokkeerd, 'of een soort van kloppen, als, als in dat dikke gedeelte achter op je tong'. Dit is zoals ze over je-weet-wel praatten, als verliefde schoolmeisjes; het zal je misschien verbazen te horen dat levenslang veroordeelden helemaal niet zulke vuilbekkers zijn.

De jonge vrouw staat te wachten terwijl de magistrale meneer Mordaunt de versnellingspook heen en weer beweegt en vastberaden zijn keel schraapt. Hij wil dat ze weer terug naar haar kantoor gaat, want hij is bang dat hij zichzelf voor haar ogen voor schut zet, want hij weet niet zeker hoe hij met deze nieuwerwetse auto's om moet gaan. En hij is het ook een beetje verleerd. Hij heeft niet meer gereden sinds, nou, sinds die lang geleden maar

nooit te vergeten zomernamiddag toen hij een andere auto bestuurde, net als deze een gehuurd geval maar veel groter en zwart als een lijkwagen, op weg naar een moerasige plek naast een spoorlijn en hem daar achterliet met de bloedende maar nog altijd ademende lading. Dat was in een ander leven, in een andere wereld, en ja, de meid is dood. Nu hier. Steek de sleutel in de suggestieve kleine gleuf, vroem-vroem gaat de motor, laat de koppeling los, en hop de wijde weg op. Maar het geval wilde dat hij te onstuimig met de koppeling was en de auto bokte als een geschrokken paard en de motor hoestte en sloeg af te midden van ongehoord hemels gelach. Een binnensmondse vloek, dan weer de sleutel, dan weer de koppeling, *doucement, doucement* deze keer, en weg.

Hij had nog maar een klein eindje op de weg gereden, toen zijn voet aarzelde op het gaspedaal en de auto lui naar links zwenkte en zuchtend bij de stoeprand tot stilstand kwam. Hij zat voorovergebogen over het stuur en staarde met lome ogen door de voorruit zonder iets te zien. De sportieve auto, de chique kleren, het meisje van het kantoor dat naar haarlak en een plakkerige zoete geur rook, zelfs het onschuldige zonlicht dat op het in een lijst gevatte glaspaneel voor hem schitterde: door de grimmiige realiteit van dit alles werd hij plotseling overweldigd. De meeste zonden kunnen worden ontkend, onderdrukt, worden vergeten zelfs, maar niet de onvergeeflijke die hij als een wegwijnende foetus in zich koestert. Wat is de zin van al dit overspannen gepraat, deze ongepaste geestigheden die ernaar streven van het niveau van hoge kunst te zijn? Het zal geen moment verlossing bieden van de hachelijke toestand dat hij zichzelf is. Hij vermoordde een medesterveling, en liet daardoor een kleine scheur in de wereld achter, een kleine kloof, die door niets gerepareerd

of gevuld kan worden. Hij nam leven, en kreeg leven.

Wat dacht je van een potje huilen, terwijl je daar zit, verzonken in het moeras van je onverbeterlijke zelf? Een beetje gaan zitten grienen, zorgt dat ervoor dat je je beter voelt? Ah, maar zoals je lang geleden al tegen jezelf hebt gezegd: als je daar eenmaal mee begint, dan houd je nooit meer op. Dus: laten we dat maar niet doen.

Hij raapt zichzelf met moeite bij elkaar, recht zijn schouders en pakt het stuur met zijn twee harige vuisten steviger vast en stuurt de auto met mannelijke kracht vooruit. Geen weg terug. De arme aap is vrijgelaten in het wild, en nog steeds klinkt het afschuwelijke gekletter van de deur van de kooi die achter hem gesloten wordt in zijn oren als het geluid van de dichtslaande poorten van het heiligdom. Nee, geen weg terug. Zie hem wegllopen, zijn knokkels lichtjes schurend over de grond, brabbelend, met zijn rode kont en alleen, het angstaanjagende struikgewas van de wereld in.

Hij heeft echter zelfs de drang om naar huis te gaan, en het is Coolgrange, waar de familie zetelt, *maryah*, zoals we in het Erse zeggen, waarnaar hij merkt op weg te zijn, zich niet bewust van de wonderbaarlijke veranderingen die hij daar zal tegenkomen. Want we hebben ze natuurlijk niet met rust kunnen laten, nietwaar? Steen op steen gesmeten, een likje verf hier en daar, een aanpassing van dit of dat doorkijkje. Nou, hij zal het er nauwelijks herkennen, noch zijn plek daar.

U zult wel benieuwd zijn, al zult u misschien niet branden van nieuwsgierigheid, hoe hij zijn lege dagen in de bak vulde. Het duurde buitensporig lang, want ze wilden hem gewoon niet laten gaan, niet uit wraakzucht, waarvan hij toegeeft dat die volkomen gerechtvaardigd zou zijn, maar